

Driemaandelijks Tijdschrift — Tweede Jaargang — Vierde Nummer — November 1981
Verantwoordelijke Uitgever: J. Kerfs, Korte Altaarstraat 1, 2000 Antwerpen

ARĤEOLOGIO, FILOZOFIO, KOSMOLOGIO, METAFIZIKO, PARAPSIKOLOGIO, SOCIOLOGIO, K.S.

senpaga ☆ n-ro 8 ☆ perioda

• Redaktado kaj Administrado: M. Halvelik, Korte Altaarstraat 1, B-2000 Antwerpen (Belgio) •

Subtenaj donacoj en formo de ĝiro, monbileto, i.r.k., ĉeko, poŝtmarka serio, folkloraĵo, gramofondisko (popolkantoj kaj -dancoj), libro en Esperanto, k.s. estas tre bonvenaj sed neniel devigaj. — Koran dankon al donacintoj!

VENONTA TRIUMFMARŜO DE LA EVANGELIO ?

Firmkredaj kristanoj povas elkore sopiri al tutmonda spirita reviglîĝo antaŭ ol revenos la Kristo[1]. Estus ankaŭ io grandioza, kaj decas preĝadi por tiu celo. Nur la Spirito de Kristo ja kapablas realigi ĝin. Je tio ni pensas käj pri reardiĝo de la eklezioj mem käj pri amasa (re)konvertiĝo de la mondo entute.

Demando tamen restas ĉu ni disponas ĉi-koncerne klarajn promesojn en la Biblio? Sendube la pri-misia ordono validas daŭre kaj Dio zorgos ke tiu klopodado produktos fruktojn siatempe, laŭ Gia[2] plano. Dum ni lamentas pri gravaj malkristaniĝo kaj malkredemo en la 'okcidenta' mondo, pluraj afrikaj landoj ekzemple demonstras mirigan disfloron de Kristanismo. Ni scias pri speciala graco tiurilate eĉ en komunismaj landoj.

Kiom koncernas la ĝeneralan kadron de tiu fenomeno, ni tamen devas pensi ankaŭ pri io alia. La Nova Testamento antaŭdiras unuafaze kreskantan apostatiĝon, kaj al tiu disvolviĝo, klare perceptebla en nia propra epoko, ni devas do fari atenton. Multaj delogantoj delogos multajn fidelulojn; emfazo kuŝiĝas eĉ sur unuopuloj kiuj "persistos ĝis la fino" (Mat.24:13).

La Mesio do ne deklaris ke, proksimiĝe al Lia reveno, la tuta mondo estus por Li varbita. Sed ja la Bona Mesaĝo pri la venonta Regno estos predikita tra la tuta mondo. Emfazo sekve troviĝas sur la misiista tasko. Ni do faru kio eblas en la cirkonstancoj, klopodante revenigi la devojiĝintojn de niaj iame kristanigitaj nacioj. Jen tiel la evangeliizo*.

Ŝajnas al mi, ke ankaŭ en tiu rilato ni devas kompreni la "signojn de la tempoj". Ju pli proksimiĝas la Fino, des pli rigidiĝos la respektivaj sintenoj. Jam stariĝis la decidoj kaj plu ne okazos grandaj oficialaj ŝanĝiĝoj. Al tio verŝajne montras la finparto de la Apokalipso: "La tempo estas proksima. La maljustulo estu ankoraŭ (pli) maljusta, kaj la malpurulo estu ankoraŭ (pli) malpura; kaj la justulo faru ankoraŭ (pli) juston, kaj la sanktulo ankoraŭ (pli) sanktiĝu" (Mat.25:32).

Tiujn ĉi indikojn ni zorge primeditu. La tuta homhistoriko* estas gractempo, sed ja ne ĉiuj epokoj samas. Estas evoluo, ankaŭ en pekemo kaj malfideleco, en individuoj same kiel en la socio. Nia nuna mondo ekzemple plu ne estas tiu de la apostoloj. Grandaj partoj de la homaro jam aŭdis la Evangelion, sed ili ĝin forrifuzis. Tio ne igas nin senlaboraj, sed tamen kundecidas pri la ĝenerala 'tono', pri la 'koloro' de nia mesaĝo. Se, laŭ la paroloj de Jesuo mem, la estonteco estos kiel en la tagoj de Noaĥ (Mat.24:37), tiukaze aperas motivo por la demando ĉu tiu ĉi "predikanto de justeco (2 Petr.2:5) kiun "kondamnis" la mondo (Hebr.11:7), ne servu al ni kiel modelo? La toleremo de Dio, kvankam grandega, ne estas senlima. Povus ekesti situacio en kiu iu profeto Jona laŭ Dia ordono proklamus sole ke la urboŝtato Ninivë pereos post kvardek tagoj (Jona 3:4). Jen ne miskomprenebla juĝverdikto; laŭ multies opinio eble tro sennuanca mesaĝo. Sed tamen ne aliel la tasko, delegita de Dio. Kaj vidu — ĝuste tia severa prediko trafis celon!

Similokaze, ankaŭ niaj misiistaj laboroj gardu sin kontraŭ unuflankeco. Ni staras antaŭ la fakto, ke granda plimulto de la homoj montras neniun ajn intereson por komuniko pri la grandioza Dia Amo. En tia etoso necesas pli forte ol iam antaŭe akompanigi ĝin de proklamo, pri Dia Justeco kontraŭ ĉiuj kiuj rifuzas submetiĝi al la venonta Universa Reĝo.

Ni ne scias precize kiun horon indikas la horloĝo de Dio, sed ni estu certaj ke la Sinjoro konstante aktivas en Sia mondo ĝis atingo de ĝia kulmino. Neniam ni trafas en absolutan vakuon. La Kristo starigis netan ligon inter proklamado de la "Evangelio de la Regno" kaj — la Fino

(Mat.24:14). Jen granda tasko por Lia komunumo. Amasan (re)konvertiĝon Li ne promesis (kiom ajn ni tion aspiregus). Sed la Reĝa Mesaĝo nepre okazos kiel **atestaĵo** por ĉiuj popoloj, neeviteble postulante de ili aŭ akcepton aŭ malakcepton.

Ni do ne malesperu, kiam la reago montriĝos plejparte negativa. Ankaŭ tio estas antaŭdirita. Ni nur memoru ke la rezulto estos ĉiel duflanka: tiu kiu **kredos** kaj baptiĝos estos savita. Sed tiu kiu **ne kredos**, estos kondamnita, damnita (Mark,16:16). La semanto laboras en servo de la Ĉielo kaj nur ĉi-lasta determinos grandecon de la rikolto.

[J.C. Maris en *Visie*, program-periodaĵo de la Nederlanda Evangelia Radio **EO**, Decembro 1981]

---

1. Ankaŭ en la sino de la hodiaŭtempa Ĥarisma Movado (Pentekost-ismo), kiu montras ardan refloradon de kristana religiamo, sub flago de la Sankta Spirito, oni ne malofte aŭdas profetajn voĉojn ke la reviviĝo konsistigas nuran preparon al baldaŭ venonta tutmonda pogromego, enkonduke al Reveno de Jesuo.
2. **Gi** – Pronomo sen seksa specifo, sed rilatanta al vera personeco, do ne al besto aŭ objekto. Sekve plej konvena al Dio, Kiu estas nek viro nek virino...

Benita estas la monaĥo, kiu agnoskas ĉiujn homojn kiel dion post Dio. – Benita estas la monaĥo, kiu konsideras ĉies savon kaj progreson per granda ĝojo, kvazaŭ temus pri li mem. – Monaĥo estas tiu kiu (korpe) apartigis sin de ĉiuj kaj (spirite) restas ligita al ĉiuj.

Evagrius el Pontus (345-399 PD)

SENTENCO DE LA MOVADO SEN NOMO

"Esperanta" homo ne restu en via domo!

Vere kristana vivo estas ne la plej komforta kaj plej rekompenca, sed la plej malfacila, plej malkomforta, plej postulema vivo.

Romano Guardini

En kaverno preĝis ermito...

En kaverno de l'intermontejo,
alte super Ŝandan,
la vilaĝeto apud Ramba-rivero,
preĝadis ermito.
Liaj humilaj preĝoj transkupolis
kampojn kaj vojetojn,
arbarojn kaj herbejojn,
bestojn kaj plantojn,
domojn kaj homojn,
de Ŝandan, la vilaĝeto.

Ekflamoj kaj ventpuŝoj,
sortobatoj kaj doloroj,
vane kaptatakis,
ĉar neskueble sterniĝis,
trankvileco sur la valon,
paco kaj feliĉo en vilaĝanaj koroj.

Viroj supreniris al la kaverno,
deponis saketojn kun rizo
en la malnovan lignan teleron,
aŭ ŝovis molvarman fornokukon
sur la platan manĝoŝtonon.

Virinoj alportis ternuksojn
aŭ amandojn kaj granatojn;
foje eĉ maturan kukurbon,
oferdone
ĝis l'enirejo de la roka loĝejo.

Junuloj malestime grumblis:
"Parazito! Profitemulo!" aŭ
"Malsaĝaj homoj! Blindaj sklavoj!".
Maljunuloj rakontis ĉe vespera fajro:
"La barbo jam estis tute blanka kaj longa,
kiam mia patro kun sia fianĉino
ekiris peti Lian benon".

* * * * * * * * * *

Sed iun aŭroron,
ĉe l'unua sunradio,
la fervora porpreĝanto
kviete pasis el ĉi-mondo.
Lian tolkovritan korpon,
malgrasegan, eluzitan,
respektsolene oni forbruligis.
La griza cindro, leĝera en la vento,
transflugis kampojn kaj vojetojn,
arbarojn kaj herbejojn,
bestojn kaj plantojn,
domojn kaj homojn,
de Ŝandan, la vilaĝeto.

Ŝajne sen perturbo
tempo fluis kaj forkuris,
kaj vakadis la kaverno de l'intermontejo,
alte super Ŝandan, la vilaĝeto.
Kaj iome post iome,
avido kaj ĝuemo,
ambicio kaj aroganto,
fadenojn ŝpinis en la koroj kaj mensoj
de junularo, de oldularo.

Kaj jen ekflamis
malakordo kaj envio,
malamo kaj venĝemo,
en kortoj kaj stratetoj
en domoj kaj kabanoj,
de la vilaĝeto apud Ramba-rivero.

Virojn oni mortebatis,
knabinojn seksperfortis,
havaĵojn incendiis,
bebojn komercadis.

* * * * * * * * * *

Ĝis en iu noktofino,
neniu scias de kie aŭ pro kio,
junviro paŝis laŭ la vojo
kondukanta
al kaverno de l'intermontejo.
Lia meditema rigardo transkupolis
kampojn kaj vojetojn,
arbarojn kaj herbejojn,
bestojn kaj plantojn,
domojn kaj homojn,
de Ŝandan, la vilaĝeto.

Li eniris en la rokan ejon
kaj eksidis sur la foruzitan ŝtonon,
en l'ora brilo de nova aŭroro.

Kiel nevidebla printempa blovo,
kiel instigo al burĝonoj,
descende sterniĝis
trankvileco sur la valon,
paco kaj feliĉo en vilaĝanaj koroj.

Ja ree,
en kaverno de l'intermontejo,
alte super Ŝandan,
la vilaĝeto apud Ramba-rivero,
preĝadis ermito...

(Laŭ hinda originalo. Traduke transprenita el *Pinksternieuws* – Pentekostaj Novaĵoj – 1980/29).

La signifo de 'paleolito' kaj 'paleolitiko' en la nuntempa terminologio de la prahistorio

En artikolo aperinta en n-ro 7 de *Lumturo* (aŭgusto 1981) troviĝas la vorto 'paleolita' en tiu ĉi kunteksto: "... lia spirito vagadis ĝis eĉ paleolitaj epokoj...". 'Paleolita', kiu ankoraŭ ne estas registrita en *Plena Ilustrita Vortaro* (PIV), estas glosita jene en *Lumturo*:

paleolita — PIV: *paleolitiko.* Koncerne al tre primitiva pra-epoko de la homa historiko, en kiu uzatis ŝtonaj iloj.

Fakte, la vortformo 'paleolitiko' en PIV estas pli ĝusta laŭ internacia vidpunkto, ĉar ĝi similas al termino uzata de prahistoriistoj parolantaj plej diversajn lingvojn. Ĝi devenas de la helenaj vortoj *palaios* (antikva), kaj *lithos* (ŝtono). La rimarko pri -ik en PIV (p. 414) indikas, ke "ĝi troviĝas kiel pseŭdosufikso en la nomoj de la prahistoriaj epokoj, karakterizitaj per sia aparta tekniko de ŝtonprilaborado..." Surbaze de tiu analizo, estas eble forpreni la pseŭdosufikson -ik por ricevi la vorton 'paleolito'. Tiu evidente ne estas la nomo de epoko, kaj pro tio la uzo de la adjektiva formo 'paleolita' en *Lumturo* estas erara. Kion, do, povas signifi 'paleolito'? Fakuloj uzas tiun vorton en ĝiaj etnolingvaj formoj por nomi ĝenerale ĉiujn ŝtonajn ilojn, karakterizajn de la unua epoko de la kultura historio de la homo. Inter la paleolitoj estas pluraj facile identigeblaj tipoj, kiuj havas siajn proprajn nomojn: bifacoj, gravuriloj, skrapiloj, lancpintoj, k.s.
Simile, 'neolito' estas uzata por ŝtonaj artefaktoj faritaj de la homo dum la neolitiko, la dua granda kulturepoko de la homa historio. Kelkajn jarmilojn poste, floris kulturoj, kiuj faris monumentojn kaj konstruelementojn el enormaj ŝtonoj aŭ megalitoj. Tiuj ĉi donis sian nomon al la megalitikaj kulturmanifestiĝoj dum la kupro- kaj bronzepokoj. Ankoraŭ unu ekzemplo estas 'eolitiko', registrita en PIV: "prahistoria periodo, antaŭa al la paleolitiko." En tiu vortaro, tamen, mankas 'eolito', ŝtona artefakto supozeble farita de a homo dum la terciaro. (Hodiaŭ arkeologoj jam ne akceptas la ekziston de eolitoj; sekve de tio 'eolitiko' estas eksmodiĝinta termino.) Ne ĉiuj vortoj en Esperanto, finiĝantaj per -lito aŭ -litiko estas analizeblaj aŭ pluformeblaj kiel la ĉi-supraj ekzemploj. 'Mezolitiko' estas la nomo de la transira epoko troviĝanta inter la paleolitiko kaj la neolitiko, sed ne ekzistas artefaktoj nomataj 'mezolitoj'. Unu el la tiutempaj artefakt-tipoj estas la 'mikrolito', tiel nomata pro ties relative malgrandaj dimensioj; tamen, ne estis tempodivido konata kiel la 'mikrolitiko'. La antaŭesperanta aŭ internacia scienca radiko -lit estas rekonebla ankaŭ en tiuj ĉi Esperantaj vortoj: 'monolito, aerolito, oolito, koprolito'.
Estas evidente, ke la vorto 'paleolita' estas misuzita en *Lumturo*. Ĝia sola akceptebla difino estas: "Rilatanta al ŝtonaj artefaktoj de la paleolitiko." La dua grava eraro en la citita gloso estas la difino de tiu kultura epoko; ankaŭ ĝi estas eksmoda. Nuntempe prahistoriistoj kaj arkeologoj ne uzas kiel bazan kriterion la ŝtonprilaboran teknologion de la homo dum diversaj stadioj de lia kultura evoluo. Multe pli signifplenaj estas la ekonomiaj trajtoj. Do, reviziita difino tekstas jene:

paleolitiko — la unua prahistoria kulturepoko, kies fundamenta karakterizaĵo estas la akirado de nutraĵo per la ĉasado, fiŝado kaj kolektado de sovaĝplantoj; ĝiaj ĉefaj teknologiaj trajtoj estas la farado de ŝtonaj iloj per la tekniko de splitado, kaj la prilaboro de artefaktoj el osto, branĉkorno kaj plej probable ankaŭ el ligno.

Konklude, estas substrekende, ke sur la tereno de la prahistorio kaj arkeologio, la formoj de fakterminoj en Esperanto devas akordi kun internaciaj normoj, kaj iliaj signifoj devas speguli la ĝisdatan staton de la scienco.

Bernard Golden

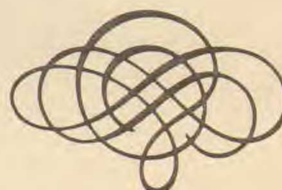
RESPONDO DE LA REDAKTISTO

Greklatinaj (sciencaj) terminoj konsistigas kvazaŭ fremdkorpon en nia internacia planlingvo, kiu fakto estas des pli ĉagrena ĉar ilia nombro multoble superas la tutan fundamentan vortaron, kaj ĉar ni nepre ne povas ilin malhavi. La sola 'solvo' kiun postlasis al ni la Majstro, por trakti tiun monstran amasegon, estas lia fifama 15ª regulo, kiu konsistigas en realo nur tute ĝeneralan principon, alstrebindan idealon, sed neniel precizan regulon — kompare al la ceteraj gramatikaj reguloj de Esperanto. Sekve de tiu malklara situacio, oni estas devigata malfermi la pordon al kapricaj estiĝoj, al zigzaga 'tradicio', do al tute naturalisma evoluo — kiu akre pekas kontraŭ la tiel racie strukturisma koncepto de nia internacia lingvo.

En «Lumturo» mi provas strikte normigi tiun ĥaosan situacion, aplikante la bazan metodon mem de Esperanto, nome determinante tute *fiksformajn* radikojn kaj afiksojn, kiuj poste estu same facile kaj regule kunmeteblaj kiel estas niaj kutimaj fundamentaj vortoj. Bona perceptanto rimarkus, ke tio estas nenio alia ol konsekvenca kaj ĝisfina suriro de la vojo, kiun PIV mem heziteme kaj malcerte montras per siaj "pseŭdo-afiksoj" kaj "sciencaj radikoj" — jam ne kapablante eviti la vastegan faksciencan nomenklatur-aron de greklatina deveno.

Mia 'ekstravaganco' do fakte ne konfliktas kun la Fundamento, sed sole kun la uzadaj kutimoj, alidire kun la tropostulema premado de naciaj lingvoj. Esperanto kuraĝu memstare formi siajn sciencajn terminojn laŭ la *propra*, admirinde pli harmonia rimedaro, kaj ne lasu sklavigi sin de hazardaj miskunmetaĵoj.

Kompreneble, tio ne necese signifas ke ĉiuj terminoj en tiu ĉi periodaĵo estas el faka starpunkto ĝuste formitaj aŭ iliaj difinoj ĝuste formulitaj! Pro tio, mi ege bonvenigas teknikajn komentojn kia la supra, fare de kompetentuloj, kaj mi do sincere dankas al s-ano Golden. Tiaj ĝustigoj kaj aldonoj obligos al mi perfektigi la interdisciplinan terminaron aplikatan en «Lumturo»

SCIENCISTOJ KONTRAŬ RASISMO

[Dudeko da eminentaj sciencistoj, el multaj disciplinoj, estis en 1981 kunvokitaj de UNESCO por konferenco pri la teorioj, ofte propagandataj koncerne superecon aŭ malsuperecon de iuj homrasoj kompare al aliaj. Fine de sia plurtaga interkonsiliĝo, ili faris la sekvan resumon de principoj, famiĝintan kiel «La Alvoko de Ateno».]

1. Freŝdataj malkovroj en antropologiko* konfirmas bazan unuecon de la homa specio.

2. La geografika* distribuiĝo de la homa specio ja kontribuis al estiĝo de rasaj diferencoj, sed neniel malpliigas ĝian esencan unuecon biologikan*.

3. Ĉiuj provoj, entreprenitaj por havigi objektivan signifon al la koncepto «raso», apogiĝas sur katalogado laŭ eksteraj trajtoj; t.e. ne laŭ videblaj korpaj proprecoj, sed laŭ la heredaj faktoroj [genoj] kiuj ĝuste rezultigas tiujn proprecojn.

4. Tiuj ĉi faktoroj povas esti esplorataj per modernaj biologikaj* teknikoj. Kaj el tiu ĉi esplorado montriĝis multe pli granda genetika diverseco, ol oni ĝis nun supozis.

5. Montriĝis, ke la diferenco inter heredaj faktoroj de du personoj el la **sama** popolgrupo povas esti pli granda ol la diferencoj inter la meznombro da heredaj faktoroj de du **malsamaj** popolgrupoj. Tiu grava fakto malebligas atingi senantaŭjuĝan kaj porĉiaman priskribon de la diversaj homaj rasoj. Eĉ la vorto «raso» mem perdas pro ĝi multe el sia biologika signifo.

6. Cetere: Kiaj ajn estu la biologikaj* diferencoj inter gentoj, por fari validan rangordon inter tiuj ĉi, la diferencoj neniam sufiĉos, ĉar la heredaj faktoroj de neniu homa grupo estas fiksaj, sed daŭre restas ŝanĝiĝemaj. Neniukaze oni estas do en rajto establi rangordon inter pli aŭ malpli bona, surbaze de tiuj diferencoj.

7. La nombro da eblaj kombinaĵoj inter heredaj faktoroj estas en praktiko senfina kaj ĉiu homa individuo tiele posedas vere unikan kombinaĵon de tiuj faktoroj.

8. La homaro disvolvis kulturmodelojn, per kiuj ĝi kapablas adaptiĝi al plej diversaj cirkonstancoj de la vivmedio, povante eĉ modifi tiujn laŭ siaj bezonoj.

9. Ĝuste tiuj kulturmodeloj faras la homon kiel specion unika. Sekve, ĉiu ekspliko de la homa kondutaro, kiu ripozus sole sur ekzamenado de bestgregaj kondutoj, estas science senvalora. Plie: oni trovis neniun objektivan grundon por ekspliki diferencojn en grupa kondutaro laŭ diferencoj en la heredaj faktoroj biologikaj.

10. Sendube plej frapa eco de la homo estas gia* intelekto. Iuj sciencaj disciplinoj ellaboris eĉ teknikojn por mezuri ties aktivecon.

11. Jenaj teknikoj utilas tamen nur por povi kompari individuojn interne de sama popolgrupo, sed laŭdifine ne povas servi por kompari unu grupon al alia.

12. Prijuĝo de valoroj rilate intelektajn kapablojn de gentoj, kiu apogiĝus sur tiuj teknikoj, sekve estas senbaza.

13. Biologikaj* kaj kulturaj faktoroj interinfluas en tiel kompleksega maniero, ke fiaskas ĉiu provo por nete distingi inter ennaskitaj kaj kulture akiritaj trajtoj aŭ por mezuri iliajn respektivajn valorojn.

14. Estas ne akcepteble kaj science ne pravigeble utiligi la rezultatojn de psikologiaj ekzamenoj ĝenerale, kaj tiujn de la inteligenteckvociento (IQ) speciale, por ekskludi aŭ diskrimini homojn pro ilia rasaparteno.

15. La sociaj sciencoj ne donas firman apogon al la kredo ke rasismo estas formo de grupkonduto, kiu neeviteble aperas kiam superregas tiu aŭ alia intersocia rilato. Kontraŭe, la paca apudekzistado de pluraj rasoj kaj kulturoj, trovebla en pli ol unu miksita lando, estas ebla kaj la plej feliĉa formo de reciproka pliriĉigado inter popoloj.

16. La rasismo, kiu manifestiĝas en diversaj formoj, estas en realo multaspekta fenomeno, kie kunludas tuta gamuto[3] da ekonomikaj*, politikaj, historikaj*, kulturaj, sociaj, kaj psikologikaj* faktoroj. Vere efika lukto kontraŭ rasismo konsekvence devas direkti sin al ĉiuj tiuj faktoroj.

17. Rasisma doktrino estas kutime utiligata de iuj grupoj, kiel pretekstо por establi aŭ fortigi ilian politikan aŭ ekonomikan* potencon. Plej tragediaj formoj de tia manipulado estas ekzilado kaj masakrado.

18. En iuj kazoj rasismo manifestiĝas per malagnosko de la historiko de koncerna popolo, aŭ per malestimo por ties kontribuo en la progreso de la homaro.

19. Statistikaĵoj, kiuj utilas por prilumi aliajn sociajn aŭ ekonomikajn* demandojn, povas esti ankaŭ misutiligataj por ekskludi iujn homgrupojn aŭ por teni ilin marĝene de la normala vivo. Aplikado de kvantumoj, partopren-sojloj, nombrolimoj k.s. laŭ gento aŭ raso, en la instruada sistemo, estas nepre kondamnenda, kiam ĝi atencas la bazprincipojn de la homrajtoj. Male, oni povas apliki jurajn rimedojn por kompensi la maljustaĵojn faritajn al depuŝataj grupoj.

20. Tiuj, kiuj ĉi-rilate havas sciencan okupon, portas aparte gravan respondecon vide al la socia estonteco de siaj samtempuloj. Kie temas pri rasismo, ilia respondeco starigas devigon je politika kaj morala tendar-elekto. Scienca esplorado, precipe sur la terenoj de antropologiko* kaj sociologiko*, devas ĉiam okazi kun respekto por la natura homa digno.

21. La ekkono, ke tiu aŭ alia apliko de scienca disciplino kuntrenas danĝerojn por la homaro, ne signifas, ke oni devas forigi tiun sciencon, sed jes ke oni devas eduki la ĝeneralan publikon al vere scienca sinteno, al mensostato ne baziĝanta sur muntado de 'certecoj', sed sur fajnigo de la kritika sento kaj sur senĉesa rekontrolado de ĉiuj rigidiĝintaj doktrinoj. Luktado kontraŭ rasismo en ĉiuj ĝiaj formoj tiele postulas vastan aliĝon de la sciencistaro por realigi tian mensostaton. La modernaj instruadaj rimedoj kaj medioj povas efike helpi en tio.

22. Tial estas necese ke la scienculoj, kian ajn malsaman opinion ili povas havi pri aliaj temoj, kune strebu, rilate gentajn diferencojn, al tia objektiveco, ke neniu ankoraŭ kapablos misuzi iliajn esplorojn kaj konkludojn kiel deirpunkton por falsigoj kaj interpretoj malutilaj al la homaro entute.

---

3. **gamuto*** — Anstataŭ PIV: *gamo*, por liberigi la vojon al sciencaj terminoj kun la normradiko *gam-* (edziĝ'); ekz. en *gamopetala, fanerogamo, heterogama,...*